ISSN 1995-6134

УДК *342.4:331.105.6(477)*
DOI: http://doi.org/10.5281/zenodo.17347707

О.І. ЗОЗУЛЯ,
завідувач наукового сектору порівняльного конституційного та муніципального права Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, м. Харків, Україна; e-mail: oizozulia@gmail.com;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5428-4622

О.С. ГОЛОВАЩЕНКО,
провідний науковий співробітник наукового сектору теоретико-методологічних проблем організації державної влади Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, м. Харків, Україна; e-mail: olgol07@gmail.com;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9057-1936

Л.М. ГРИШКО,
завідувач наукового сектору муніципального права та місцевого самоврядування Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший дослідник, м. Харків, Україна; e-mail: gryshko.lm@gmail.com;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0347-1118

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ В УКРАЇНІ

O.I. ZOZULIA,
Head, Scientific Sector of Comparative Constitutional and Municipal Law, Scientific Research Institute of State Building and Local Government, Doctor of Law, Professor, Kharkiv, Ukraine; e-mail: oizozulia@gmail.com;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5428-4622

O.S. HOLOVASHCHENKO,
Leading Researcher, Scientific Sector of Theoretical and Methodological Problems of the Organization of State Power, Scientific Research Institute of State Building and Local Government, Ph.D. in Law, Senior Researcher, Kharkiv, Ukraine; e-mail: olgol07@gmail.com;
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9057-1936

L.M. HRYSHKO,
Head, Scientific Sector of Municipal Law and Local Self-Government, Scientific Research Institute of State Building and Local Government, Ph.D. in Law, Senior Researcher, Kharkiv, Ukraine; e-mail: gryshko.lm@gmail.com;
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0347-1118

CONSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF SOCIAL DIALOGUE IN UKRAINE

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEYWORDS)

Постановка проблеми. У сучасних умовах державотворення важливого значення набуває забезпечення соціального діалогу, що безпосередньо позначається на стабільності суспільного розвитку та зміцненні демократичних інститутів. Соціальний діалог поєднує політичний, економічний і соціальний виміри, проте саме його конституційно-правова основа визначає рамки й умови ефективного функціонування механізмів представництва та узгодження публічних і приватних інтересів. Особливого значення соціальний діалог набуває в Україні у контексті її європейської інтеграції, розбудови соціальної держави, імплементації міжнародних стандартів прав людини та реагування на нагальні воєнні виклики. У зв'язку з цим існує необхідність аналізу конституційних засад соціального діалогу в Україні. **Метою** роботи є поглиблений аналіз конституційних засад соціального діалогу в Україні, визначення його сутності та особливостей, а також обґрунтування перспективних напрямків удосконалення конституційно-правових гарантій соціального діалогу в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів. **Методи.** Для вирішення задач дослідження використано низку методів наукового пізнання, серед яких формально-юридичний, за яким охарактеризовано по-

© Зозуля О.І., Головащенко О.С., Гришко Л.М., 2025
Open access under CC BY license

ISSN 1995-6134

точний стан конституційно-правового регулювання соціального діалогу в Україні. За допомогою логіко-семантичного методу визначено сутність і співвідношення соціального діалогу та соціального партнерства; системно-структурого методу – висвітлено визначальний вплив норм Конституції України на організацію та проведення соціального діалогу в Україні; прогностичного методу – сформульовано пропозиції щодо підвищення ефективності соціального діалогу та розвитку його конституційних засад. **Результат.** Встановлено, що в основу соціального діалогу в Україні покладені базові положення Конституції України, які закріплюють принципи соціальної держави та верховенства права, визначають людину найвищою соціальною цінністю, а також гарантують права на працю, соціальний захист, достатній життєвий рівень, свободу об'єднання у професійні спілки, захист соціальних та економічних прав людини. У своїй єдності вони обумовлюють сутність соціального діалогу як демократичного механізму взаємодії соціальних партнерів з метою досягнення балансу між приватними й публічними інтересами, запобігання соціальним конфліктам і забезпечення соціальної справедливості. Конституційно-правові засади соціального діалогу та його практика сьогодні характеризуються відсутністю цілісної доктрини реалізації принципу соціальної держави та стратегії розвитку соціального партнерства, а також недостатньою фактичною забезпеченістю конституційно гарантованих соціальних та економічних прав людини. **Висновки.** Обґрунтовано необхідність комплексного розвитку конституційних засад соціального діалогу, як однієї з ключових умов розбудови соціальної держави в Україні, ефективної реалізації державної соціальної політики та практичного втілення конституційних соціальних прав людини. Запропоновано такі перспективні напрямки вдосконалення конституційних засад соціального діалогу як конкретизація принципу соціальної держави шляхом закріплення його взаємозв'язку із соціальним діалогом, визначення соціального діалогу конституційною гарантією реалізації соціальних та економічних прав людини, розширення змісту права на участь в управлінні державними справами з урахуванням форм соціального партнерства, а також посилення інституційної спроможності соціальних партнерів та запровадження ефективних механізмів їхньої взаємодії.

Ключові слова: *Конституція, соціальний діалог, соціальна держава, соціальні права, соціальний захист, соціальне партнерство, соціальні партнери*

***

Problem statement. In the contemporary conditions of state-building, ensuring social dialogue acquires particular importance, as it directly affects the stability of social development and the strengthening of democratic institutions. Social dialogue combines political, economic, and social dimensions; however, it is its constitutional and legal foundation that determines the framework and conditions for the effective functioning of mechanisms of representation and reconciliation of public and private interests. Social dialogue is of particular significance in Ukraine in the context of its European integration, the development of the welfare state, the implementation of international human rights standards, and the response to urgent military challenges. In this regard, there is a need to analyze the constitutional foundations of social dialogue in Ukraine. The **purpose** of the work is an in-depth analysis of the constitutional foundations of social dialogue in Ukraine, to define its essence and specific features, and to substantiate prospective directions for improving constitutional and legal guarantees of social dialogue in the context of martial law and European integration processes. **Methods.** To achieve the objectives of the study, a set of scientific methods was employed. The formal-legal method was used to characterize the current state of constitutional and legal regulation of social dialogue in Ukraine. The logical-semantic method made it possible to define the essence and correlation of social dialogue and social partnership. The systemic-structural method highlighted the decisive impact of the Constitution of Ukraine on the organization and conduct of social dialogue in Ukraine. The prognostic method was applied to formulate proposals aimed at enhancing the effectiveness of social dialogue and developing its constitutional foundations. **Results.** It has been established that the social dialogue in Ukraine is based on the fundamental norms of the Constitution of Ukraine, which enshrine the principles of the welfare state and the rule of law, designate the human being as the highest social value, and guarantee the rights to work, social protection, an adequate standard of living, freedom of association in trade unions, and protection of social and economic rights. Taken together, these provisions define the essence of social dialogue as a democratic mechanism of interaction between social partners aimed at achieving a balance between private and public interests, preventing social conflicts, and ensuring social justice. The constitutional and legal foundations of social dialogue and its practice today are characterized by the absence of a coherent doctrine for implementing the principle of the welfare state and a strategy for the development of social partnership, as well as by insufficient factual enforcement of constitutionally guaranteed social and economic rights. **Conclusions.** The necessity of the comprehensive development of the constitutional foundations of social dialogue has been substantiated, as one of the key conditions for building a welfare state in Ukraine, for the effective implementation of state social policy, and for the practical realization of constitutionally guaranteed social rights. The following prospective directions for improving the constitutional foundations of social dialogue are proposed: concretizing the principle of the welfare state by enshrining its link with social dialogue; defining social dialogue as a constitutional guarantee for the realization of social and economic rights; expanding

ISSN 1995-6134

the content of the right to participate in the management of state affairs by taking into account forms of social partnership; as well as strengthening the institutional capacity of social partners and introducing effective mechanisms of their interaction.

Keywords: *Constitution, social dialogue, welfare state, social rights, social protection, social partnership, social partners*

Постановка проблеми

У сучасних умовах державотворення важливого значення набуває забезпечення соціального діалогу, що безпосередньо позначається на стабільності суспільного розвитку та зміцненні демократичних інститутів. Соціальний діалог як правова категорія поєднує політичний, економічний і соціальний виміри, проте саме його конституційно-правова основа закладає рамки й умови ефективного функціонування механізмів представництва та узгодження інтересів різних груп. Соціальний діалог виступає дієвою гарантією реалізації принципів соціальної держави, а також інструментом попередження конфліктів і досягнення суспільного консенсусу.

Особливого значення соціальний діалог набуває в Україні через необхідність продовження її європейської інтеграції, розбудови соціальної держави, імплементації міжнародних стандартів у сфері соціальних прав людини та належного реагування на виклики, зумовлені повномасштабним вторгненням РФ до України, у тому числі й подолання економічної нестабільності. Менше з тим, слід погодитись з К.О. Закоморною, що на сучасному етапі в Україні процес інституалізації соціальної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства все ще перебуває на стадії становлення й потребує подальшого вдосконалення [1, с.176]. З огляду на це та оскільки Конституція України безпосередньо закріплює основоположні засади взаємодії держави, громадянського суспільства та соціальних партнерів, у контексті сучасних трансформаційних процесів вбачається актуальним дослідження конституційних засад соціального діалогу в Україні.

Зазначимо, що конституційно-правовий аспект соціального партнерства раніше вже досліджувався іншими вченими. Зокрема О.П. Заставна характеризує конституційно-правові основи формування соціальної держави в Україні [2]; С.М. Каплін висвітлює конституційно-правовий аспект соціального партнерство в демократичній державі [3]; В.В. Капустян і Ю.О. Костюніна розглядають питання модернізації правового механізму реалізації соціального партнерства на сучасному етапі державотворення [4]; Р.І. Коваленко і М.О. Денисюк – сучасні виклики та перспективи вдосконалення правового регулювання соціального діалогу в Україні [5]; С.М. Синчук і В.В. Яструбецький – соціальний захист працівників як об'єкт соціального діалогу [6]. У той же час дані наукові роботи стосуються здебільшого лише окремих інституційних чи галузевих аспектів забезпечення соціального діалогу в Україні, залишаючи поза увагою конституційно-правові гарантії соціального діалогу як інструменту забезпечення балансу між публічною владою та громадянським суспільством. Низка досліджень мають фрагментарний характер і зосереджуються переважно на трудових або адміністративно-правових аспектах соціального партнерства. Вказане зумовлює потребу у більш широкому, системному підході для розкриття сутності та значення соціального діалогу саме в конституційно-правовому вимірі з урахуванням сучасних викликів.

Враховуючи викладене, *метою* цієї статті є поглиблений аналіз конституційних засад соціального діалогу в Україні, визначення його сутності та особливостей, а також обґрунтування перспективних напрямків удосконалення конституційно-правових гарантій соціального діалогу в умовах воєнного стану та євроінтеграційних процесів. *Новизна* полягає у комплексному аналізі конституційно-правової природи соціального діалогу, що поєднує у собі механізми взаємодії держави та громадянського суспільства в рамках демократичного розвитку України. На відміну від вже наявних досліджень, нами акцентована увага на взаємозв'язку соціального діалогу з принципом соціальної держави, а також визначається його роль у забезпеченні балансу між публічними та приватними інтересами в умовах євроінтеграційних процесів і воєнних викликів. *Завданнями* статті є розкриття сутності соціального діалогу як форми соціального партнерства, а також характеристика принципу соціальної держави, права на соціальний захист, права на об'єднання у профспілки та інших основоположних прав людини як основи соціального діалогу в Україні.

Сутність соціального діалогу як форми соціального партнерства

З приводу розуміння сутності соціального діалогу у науковій літературі склались доволі різні підходи. Зокрема найчастіше він розглядається як форма комунікації між державою, роботодав-

ISSN 1995-6134

цями та працівниками, що спрямована на узгодження їхніх інтересів, як процес ухвалення ними відповідних рішень та як один із механізмів реалізації принципу соціальної держави. Водночас соціальний діалог, забезпечуючи послідовну й планомірну участь громадян у виробленні та ухваленні рішень з важливих для них соціально-економічних питань, може розглядатись, у першу чергу, як одна з ключових форм демократії участі. Як також наголошено в Аналітичному огляді Ради Європи [7, с.14], невіддільним компонентом будь-якої демократії є виробнича демократія, існування якої неможливе без соціального діалогу та пов'язаних з ним фундаментальних прав людини на об'єднання для захисту своїх соціально-економічних інтересів та на ведення колективних переговорів.

Чинна законодавча дефініція соціального діалогу насамперед розкриває його практично-організаційну сутність, прямо не відображаючи його конституційно-правовий аспект. Так, згідно ст.1 Закону України від 23.12.2010 р. № 2862-VI [8] соціальний діалог визначено як "процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень" його сторонами, що представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань "формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин". Втім, як предмет соціального діалогу, так і його характер безпосередньо корелюються з низкою положень Конституції України [9], що встановлюють принцип соціальної держави, основоположні права на працю, соціальний захист і достатній життєвий рівень, а також демократичні засади участі громадян в управлінні державою. Своє втілення в організації та здійсненні соціального діалогу знаходить конституційний принцип верховенства права, який згідно ст.3 Закону України від 23.12.2010 р. № 2862-VI прямо визначено одним із основних принципів соціального діалогу.

Ширший підхід до розуміння соціального діалогу відображає його сутність як механізму взаємодії між державою та громадянським суспільством, що забезпечує втілення принципів соціальної держави, демократії, верховенства права та народного суверенітету. Саме у такій інтерпретації соціальний діалог виходить за межі трудових правовідносин й набуває цілісного конституційно-правового значення. Крім того, як зазначають В.В. Капустян і Ю.О. Костюніна, на відміну від національної моделі соціального діалогу, якій властиве зосередження переважно на регулюванні соціально-трудових відносин, сучасна практика соціального діалогу у європейських країнах засвідчує, що його предмет складає широке коло питань соціально-економічного розвитку держави [4, с.56]. Враховуючи викладене, узагальнено соціальний діалог може бути охарактеризований як форма реалізації конституційних принципів соціальної держави та народного суверенітету, що полягає у взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, профспілок, організацій роботодавців та інших інституцій громадянського суспільства з метою узгодження інтересів та вироблення рішень у соціально-економічній сфері.

Як вбачається, чинне законодавство чітко обмежує предмет узгодження інтересів між соціальними партнерами виключно лише соціальною, економічною та трудовою сферами. У зв'язку з цим окремими вченими висловлюються пропозиції щодо розширення предметної сфери соціального діалогу шляхом надання профспілкам права представляти найманих працівників у процесі ухвалення державно-політичних рішень, що зачіпають їх інтереси [3, с.55]. Вважаємо, що досвід ефективного застосування релевантних форм соціального діалогу (колективні переговори, взаємні консультації та інформування тощо) дійсно може бути корисним для забезпечення реалізації й захисту громадянських, політичних та інших прав громадян. Втім, подібне розпорошення діяльності профспілок може негативно позначитись на продуктивності соціального діалогу та загалом недоцільне через наявність інших механізмів представництва інтересів працівників під час ухвалення державно-владних рішень, зокрема через політичні партії та профільні громадські організації. Разом із тим, навіть в існуючих рамках предмету соціального діалогу він вже забезпечує реальну участь профспілок, як інституту громадянського суспільства, у процесі формування та реалізації державної соціальної та економічної політики.

Характеризуючи конституційно-правову природу соціального діалогу, важливого значення набуває його співвідношення з іншим суміжним поняттям "соціальне партнерство", законодавче визначення якого наразі відсутнє. Вказане додатково актуалізується з огляду на паралельне використання понять "соціальний діалог" і "соці-

ISSN 1995-6134

альне партнерство" у тексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом від 27.06.2014 р. [10]. Зокрема у ст.420, 421 Угоди йдеться про необхідність посилення можливостей соціальних партнерів та сприяння соціальному діалогу, а також залучення соціальних партнерів та організацій громадянського суспільства до впровадження реформ в Україні.

У науковій літературі сформувались різні підходи щодо співвідношення соціального діалогу та соціального партнерства як елементів соціальної демократії у трудових правовідносинах. Так, наприклад, М.О. Коляда [11, с.294] і В.В. Яцишина [12, с.19] у своїх наукових працях фактично ототожнюють дані поняття. За іншим підходом соціальне партнерство розглядається як ширше поняття ніж соціальний діалог. Зокрема Б.В. Досін стверджує, що соціальне партнерство поряд із соціальним діалогом також охоплює й інші види спільної діяльності між органами держави чи органами місцевого самоврядування, представниками громадянського суспільства та бізнесу [13, с.28–29]. Наголосимо, що соціальне партнерство може розглядатись не лише з точки зору трудового права як "інструмент регулювання соціально-трудових відносин" [14, с.264], а й як "складова частина соціального механізму демократичного урядування" [15, с.11] або політико-правовий феномен у демократичній державі [16, с.61].

Поділяючи означені підходи, пропонуємо розглядати соціальне партнерство як іманентну складову демократичної соціальної держави, що виявляється у конструктивній взаємодії держави, роботодавців, профспілок та інших громадських об'єднань, у тому числі шляхом соціального діалогу, задля досягнення соціального миру, збалансування публічних і приватних інтересів, спільного розв'язання актуальних соціальних проблем і задоволення інших суспільних потреб. Близької позиції дотримується С.М. Каплін, визначаючи соціальне партнерство як "стан суспільно-політичних відносин у демократичній соціально орієнтованій державі, що спрямований на зміцнення конституційних гарантій, задоволення суспільних потреб, дотримання балансу інтересів між працівниками, роботодавцями та державою в умовах налагодження соціального діалогу" [3, с.57]. Наведена дефініція відображає не лише концептуальний зв'язок соціального партнерства та соціального діалогу, але й їх зумовленість та водночас цілеспрямованість на практичне втілення конституційних гарантій у соціально-економічній сфері. У цьому контексті також не можна не погодитись з І.М. Шопіною [17, с.132], що успіх соціального партнерства значною мірою залежить саме від існування інституту громадянського суспільства, зокрема й від відповідності діяльності професійних спілок та інших громадських об'єднань їх задекларованим цілям і реального зв'язку таких цілей з інтересами певних соціальних верств та груп.

Принцип соціальної держави та конституційні права людини як основа соціального діалогу

Як відомо, однією з тенденцій світового конституційного процесу є всеохоплююча соціалізація конституційно-правового регулювання життя суспільства [1, с.175]. Саме тому одним із засадничих принципів сучасного державотворення є принцип соціальної держави, проголошений у ст.1 Конституції України. Попри відсутність єдиного усталеного визначення поняття "соціальна держава", його зміст насамперед пов'язаний з пріоритетом соціальних цінностей та забезпеченням соціальної справедливості. Так, наприклад, соціальна держава може визначатись як правова держава розвиненого громадянського суспільства із соціально орієнтованою ринковою економікою, яка здатна створити умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, гарантувати соціальну безпеку особи, встановити соціальний лад у суспільстві [18, с.181]. З іншого боку, під соціальною державою розуміється заснована на принципах соціальної справедливості, рівності та свободи правова держава з розвиненим громадянським суспільством, в якому всебічно гарантовані соціально-економічні права громадян, існує налагоджений й досяжний механізм їх практичної реалізації та захисту [19, с.82].

Попри загальну близькість такий підходів у першому випадку йдеться лише про спроможність держави до забезпечення реалізації соціальних та економічних прав людини, а у другому – про їх фактичну гарантованість, забезпеченість і захищеність. Таким чином, концепція соціальної держави передбачає не тільки номінальне проголошення відповідних прав і свобод людини, а й наявність дієвих інституційних механізмів їх забезпечення. У цьому аспекті особливого значення набуває соціальний діалог як конституційно обумовлений інструмент узгодження публічних і приватних інтересів, що покликаний сприяти транзиту від декларативності

ISSN 1995-6134

до реальної гарантованості соціальних та економічних прав людини.

Зазначимо, що принцип соціальної держави безпосередньо втілено у низці інших конституційних положень – визнання людини найвищою соціальною цінністю (ч.1 ст.3), забезпечення державою гідних умов життя та громадянської злагоди у суспільстві (преамбула), справедливий розподіл суспільного багатства (ч.1 ст.95), захист соціальних та економічних прав людини (ч.2 ст.3, ст.55), принцип рівноправності (ст.21, 24), соціальна спрямованість економіки (ч.4 ст.13), право на соціальний захист (ч.1 ст.46 Конституції України) та інші соціальні й економічні права людини. У своїй єдності перелічені гарантії та норми формують цілісну конституційну основу для реалізації принципу соціальної держави, передбачаючи активну участь держави у забезпеченні соціальної справедливості та сталого розвитку.

Основними завданнями соціальної держави згідно п.2.1 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 р. № 3-рп/2012 є створення умов для реалізації соціальних, культурних та економічних прав людини, сприяння самостійності і відповідальності кожної особи за свої дії та надання соціальної допомоги [20]. Таким чином, соціальний характер держави не лише обумовлює спрямованість державної політики на людину, але й вимагає від органів публічної влади дієвої участі у формуванні оптимальних умов для забезпечення гідного рівня життя, субстантивної рівності та соціальної справедливості. При цьому, як слушно наголошує К.О. Закоморна, "конституційні норми про соціальну справедливість, рівність і солідарність створюють фундамент для розвитку інструментів запобігання конфлікту в соціально-економічній сфері" [1, с.176], одним із яких є інститут соціального діалогу. Соціальний діалог, будучи ключовим механізмом реалізації конституційного принципу соціальної держави, забезпечує згладжування соціальних протиріч й узгодження (збалансування) публічних і приватних інтересів у соціально-трудовій сфері.

У той же час не можна не погодитись з О.П. Заставною, що фундаментальна конституційна характеристика України як соціальної держави наразі ще не одержала ані свого теоретичного розроблення, ані належного практичного втілення [2, с.32]. З огляду на це розбудова України як соціальної держави першочергово потребує продовження напрацювання відповідної доктрини з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду, поточного стану вітчизняної економіки та особливостей громадянського суспільства. Крім того, як відзначає С.М. Каплін, ефективна реалізація конституційного принципу побудови соціальної держави в Україні неможлива без комплексу реформ з урахуванням узгодження інтересів публічної влади та всіх соціальних груп населення "на основі розумного компромісу та розвиненої ефективної системи соціального партнерства" [3, с.54]. У даному контексті саме соціальний діалог постає ключовим інструментом узгодження публічних і приватних інтересів й досягнення на цій основі соціального компромісу, що здатне забезпечити практичне втілення конституційного принципу соціальної держави. Вбачається, що правове й інституційне зміцнення соціального діалогу забезпечить необхідні підвалини для формування стабільних механізмів взаємодії держави та громадянського суспільства, зокрема в умовах сучасних викликів.

Відображена у Конституції України ідея визнання людини найвищою соціальною цінністю безпосередньо знаходить своє втілення у соціальному діалозі. Зокрема, як наголошує Н.Г. Діденко, в духовно-ціннісному вимірі соціальне партнерство (та соціальний діалог як його складова) уособлює ідеологію цивілізованого співжиття громадян в умовах ринкової економіки, центром якої є людина і загальнолюдські цінності [21, с.10]. Сутність соціальної держави та її конституційний обов'язок щодо утвердження й забезпечення соціальних та економічних прав і свобод людини зумовлюють необхідність формування та здійснення потужної й збалансованої соціальної політики задля соціального миру та створення гідних людини умов життя.

Ефективність такої соціальної політики не в останню чергу залежить від врахування під час її вироблення та реалізації думки й інтересів тих громадян, яких вона безпосередньо стосується, що може бути забезпечено у тому числі за допомогою соціального діалогу. Так, наприклад, згідно ч.2 ст.8 Закону України від 23.12.2010 р. № 2862-VI до об'єкту "обміну інформацією", як форми соціального діалогу, прямо віднесено "питання економічної та соціальної політики". У даному контексті також слід погодитись з С.М. Синчук і І.М. Ласько, що соціальна політика держави має спрямовуватись на зменшення соціальної нерівності, забезпечення стабільності та суспільного компромісу через легітимні й ефективні механізми і, у першу чергу, через соціаль-

ISSN 1995-6134

ний діалог [22, с.57]. Фактично ж саме соціальний діалог дозволяє оперативно реагувати на нагальні соціальні виклики й вирішувати існуючі протиріччя між соціальними партнерами.

Одним із основоположних соціальних прав людини, що виражає сутність України як соціальної держави та її соціальну функцію, є право на соціальний захист. Його зміст згідно ст.46 Конституції України включає гарантії матеріального забезпечення у разі втрати працездатності, безробіття, старості та в інших випадках, передбачених законом. Втім, за визначенням А.В. Больбот соціальний захист це ціла "система економічних, юридичних та організаційних заходів щодо забезпечення соціальних прав людини і громадянина в державі" [23, с.110]. Тому конституційне право на соціальний захист, перебуваючи у синергетичному взаємозв'язку з іншими гарантованими Конституцією України соціальними правами людини, має комплексний характер та пов'язане не лише зі сферою державних соціальних виплат, але й зі створенням гідних умов життя та праці, встановленням і реалізацією відповідних соціальних стандартів. Разом із тим, можемо лише частково погодитись з Л.П. Амелічевою щодо включення права на соціальний захист до складу більш ширшого за змістом права на гідну працю, яке "містить в собі усі права працівників, з акцентом на зайнятість, соціальний захист та соціальний діалог" [24, с.232]. Адже попри змістовну близькість та спорідненість конституційні права на соціальний захист і на працю мають власне відмінне змістовне наповнення, хоча й їх реалізація безпосередньо потребує ефективного функціонування системи соціального діалогу.

У такому контексті особливого значення набуває соціальний діалог як механізм узгодження інтересів держави, роботодавців і працівників, що виступає не тільки інструментом колективних переговорів, а і засобом забезпечення участі громадянського суспільства у формуванні соціальної політики. Як слушно відзначають С.М. Синчук і В.В. Яструбецький [6, с.89], залучення механізмів соціального діалогу з урахуванням кращих практик зарубіжних держав "сприятиме ефективності програм соціального захисту працівників та приведення їх у відповідність до стандартів європейського співтовариства".

При цьому, питання соціального захисту працівників можуть бути об'єктом всіх форм соціального діалогу (обміну інформацією, консультацій, узгоджувальних процедур, укладення колективних договорів і угод), втілюючись у відповідних актах соціального діалогу. Наприклад, Уряд, як сторона соціального діалогу, проводить обов'язкові консультації з приводу майбутніх змін у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування. Загалом же соціальний діалог через колективні переговори та укладення угод між соціальними партнерами забезпечує формування справедливих стандартів соціального забезпечення, а також сприяє розширенню змісту соціального захисту шляхом узгодження умов праці, рівня заробітної плати та відповідних соціальних гарантій. Усе це дозволяє розглядати соціальний діалог як ключовий елемент реалізації конституційного права на соціальний захист, що не лише забезпечує узгодження соціально-економічних інтересів соціальних партнерів, але й закладає основу практичної реалізації задекларованих соціальних гарантій, підсилюючи практичне втілення принципу соціальної держави.

Фундаментальною передумовою формування інституційної основи соціального діалогу є право громадян на об'єднання у громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод, задоволення економічних, соціальних та інших інтересів (ч.1 ст.46 Конституції України). Саме громадські організації, включно з профспілками, забезпечують представництво та захист не лише індивідуальних, але й колективних інтересів їх учасників, у тому числі під час різних форм взаємодії з роботодавцями, органами державної влади та органами місцевого самоврядування. При цьому, у науковій літературі звертається увага на проблемності статусу в межах соціального діалогу (як його учасників або спостерігачів) організацій громадянського суспільства поза представниками працівників та роботодавців [13, с.28]. Погоджуючись з доцільністю залучення до соціального діалогу широкого кола організацій громадянського суспільства, першочерговим постає чітке законодавче врегулювання їх статусу й ролі у тих чи інших формах соціального діалогу.

Функціонування соціального діалогу організаційно можливе лише за умови існування організованих суб'єктів представництва інтересів, одним із яких є професійні спілки. У ч.3 ст.36 Конституції України безпосередньо гарантовано право на участь у професійних спілках. Відповідно до цього профспілки, створюючись "з метою захисту трудових і соціально-економічних прав та інтересів" своїх учасників, виступають

ISSN 1995-6134

основними представниками інтересів найманих працівників у сфері соціально-трудових відносин, сполучною ланкою між ними та державою й роботодавцями. Зокрема, будучи повноправною стороною соціального діалогу, професійні спілки беруть участь у колективних переговорах і консультаціях з соціально-економічних питань, ініціюють укладення колективних договорів і угод, тим самим забезпечуючи реальне залучення громадян до процесу ухвалення рішень. Водночас не можна не зважати, що сучасний стан розвитку трудового законодавства та судової практики характеризується подальшим послабленням позицій профспілок як представників трудових колективів і сторони соціального діалогу [25, с.69]. Попри це, сьогодні з огляду на визначені Законом України від 15.03.2022 р. № 2136-IX особливості організації трудових відносин в умовах воєнного стану продовжує зростати важливість дієвої участі профспілкових організацій у забезпеченні соціального діалогу. Адже, як випливає з Аналітичного огляду Ради Європи [7, с.64], необхідними умовами належного соціального діалогу є існування сильних, незалежних профспілок та організацій роботодавців, їх інституційна підтримка та повага до їх автономії з боку держави.

Конституція України не лише визначає статус профспілок як "громадських організацій, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності", але й додатково закріплює низку гарантій їх діяльності – утворення без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів, рівні права профспілок тощо. Усе це у широкому розумінні формує правову основу функціонування соціального діалогу, обумовлюючи суб'єктність та інституційну роль профспілок у соціально-трудових відносинах, а також їх захисну, представницьку та інші функції у соціальному діалозі. Як наголошує з даного приводу С.М. Каплін [3, с.55], відведення профспілкам та іншим неурядовим організаціям особливої ролі у конституційному механізмі державної влади "сприятиме створенню збалансованої моделі соціального партнерства, досягненню конструктивного соціального діалогу та підвищенню ефективності соціальної політики в державі".

Конституційні засади соціального діалогу як його вихідні положення розвиваються та деталізуються у законодавчих актах, ухвалених на виконання норм Конституції України. Конституційні засади визначають ціннісні орієнтири та стратегічний напрям розвитку соціального діалогу, тоді як законодавче регулювання утворює інституційний та процедурний механізм їх практичної реалізації. При цьому, не лише Конституція України безпосередньо впливає на законодавчі засади соціального діалогу, але й правозастосовна практика дозволяє виявити прогалини у конституційно-правовому регулюванні й актуалізує подальшу доктринальну розробку конституційних підвалин соціального діалогу.

У даному контексті, передусім, слід вказати профільний Закон України "Про соціальний діалог в Україні", що системно регламентує організацію та порядок ведення соціального діалогу в Україні, визначаючи його сторони, форми, рівні та правові наслідки ухвалених рішень. Розглянуті конституційні положення також втілені та конкретизовані у Законах України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", "Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності", "Про колективні договори і угоди", що регулюють окремі аспекти соціального діалогу вже здебільшого в рамках інших галузей права. Водночас в рамках подальшого розвитку правових засад соціального діалогу може бути слушним ухвалення вітчизняної Стратегії соціального партнерства та Закону України "Про соціальне партнерство в Україні", що визначатиме місце соціального діалогу у структурі соціального партнерства. Крім цього, вбачаються цілком раціональними пропозиції Р.І. Коваленко та М.О. Денисюк [5, с.47–48] щодо модернізації законодавчих засад соціального діалогу з урахуванням міжнародних стандартів, посилення інституційної спроможності соціальних партнерів через забезпечення їх підтримки з боку держави, а також розвиток механізмів соціального діалогу на місцевому рівні в контексті децентралізації.

Висновки

1. В основу соціального діалогу в Україні покладені базові положення Конституції України, які закріплюють принципи соціальної держави та верховенства права, визначають людину найвищою соціальною цінністю, а також гарантують права на працю, соціальний захист, достатній життєвий рівень, свободу об'єднання у професійні спілки, захист соціальних та економічних прав людини. У своїй єдності вони обумовлюють сутність соціального діалогу як демократичного механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, профспілок та організацій роботодавців з

ISSN 1995-6134

метою досягнення балансу між приватними й публічними інтересами, запобігання соціальним конфліктам і забезпечення соціальної справедливості.

2. Конституційно-правові засади соціального діалогу та його практика сьогодні характеризуються: відсутністю цілісної доктрини реалізації принципу соціальної держави та стратегії розвитку соціального партнерства; недостатньою фактичною забезпеченістю конституційно гарантованих соціальних та економічних прав людини; ослабленістю профспілкового руху та його занизькою ефективністю попри конституційний статус профспілок; неврегульованістю участі інших інститутів громадянського суспільства в системі соціального діалогу; законодавчим врегулюванням організації та проведення соціального діалогу, його обмеженістю переважно трудовою та економічною сферою; не розмежованістю понять "соціальний діалог" і "соціальне партнерство" за відсутності законодавчого визначення останнього.

3. Викладене обумовлює необхідність комплексного розвитку конституційних засад соціального діалогу, як однієї з ключових умов розбудови соціальної держави в Україні, ефективної реалізації державної соціальної політики та практичного втілення конституційних соціальних прав людини як під час триваючої російсько-української війни, так і на етапі повоєнного відновлення України. Перспективними напрямками вдосконалення конституційних засад соціального діалогу в умовах воєнного стану, євроінтеграційних процесів і сучасних соціально-економічних викликів виступає: конкретизація принципу соціальної держави шляхом закріплення його взаємозв'язку із соціальним діалогом як базовим механізмом реалізації соціальної функції держави; визначення соціального діалогу конституційною гарантією реалізації соціальних та економічних прав людини; розширення змісту права на участь в управлінні державними справами з урахуванням форм соціального партнерства; уточнення статусу професійних спілок як учасників не лише трудових, а й ширших суспільних відносин; закріплення принципу належного соціального діалогу як основи формування державної соціально-економічної політики; посилення інституційної спроможності соціальних партнерів та запровадження ефективних механізмів їхньої взаємодії.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Вираз вдячності

Дослідження виконано ініціативно та не отримало будь-якого фінансування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закоморна К. О. Конституційно-правові засади соціального діалогу в пострадянських країнах. *Публічне управління: виклики XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу*: зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгр. Харків, 2014. С. 175–177.
2. Заставна О. П. Конституційно-правові основи формування соціальної держави в Україні. *Галицькі студії. Юридичні науки*. 2023. № 1. С. 28–34. https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-1-5
3. Каплін С. М. Соціальне партнерство в демократичній державі: конституційно-правовий аспект. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 4 (1). С. 54–58.
4. Капустян В. В., Костюніна Ю. О. Модернізація нормативно-правового механізму реалізації соціального партнерства на сучасному етапі державотворення. *Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування*. 2021. № 4. С. 54–60. https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.4.8
5. Коваленко Р. І., Денисюк М. О. Правове регулювання соціального діалогу в Україні: сучасні виклики та перспективи вдосконалення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. № 86. Ч. 3. С. 43–48. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.6
6. Синчук С. М., Яструбецький В. В. Соціальний захист працівників як об'єкт соціального діалогу. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2022. Вип. 35. С. 88–95. http://doi.org/10.5281/zenodo.7618238
7. Соціальний діалог як ключова умова сталого розвитку та євроінтеграції. Аналітичний огляд Ради Європи. https://rm.coe.int/electronic-version-social-dialogue-as-a-key-condition-for-sustainable-/1680b492d1
8. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23.12.2010 № 2862-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. № 3. Ст. 168.

ISSN 1995-6134

9. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Т. 1. Ст. 2125.
11. Коляда М. Співвідношення понять "соціальне партнерство" і "соціальний діалог" у трудовому праві: теорія та практика. *Публічне право*. 2013. № 4 (12). С. 291–296.
12. Яцишин В. В. Принципи соціального діалогу у сфері праці: дис. … докт. філософії за спец. 081 – "Право". Одеса, 2021. 236 с.
13. Досін Б. В. Юридичний зміст поняття соціальний діалог. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Вип. 75. Ч. 3. С. 25–30. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.4
14. Любохинець Л. С. Соціальне партнерство як інструмент регулювання соціально-трудових відносин в Україні. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2013. Вип. 28. Т. 1. С. 262–270.
15. Піроженко Н. В. Механізми становлення та розвитку соціального партнерства органів публічної влади і неурядових некомерційних організацій: автореф. дис. … канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Одеса, 2007. 20 с.
16. Каплін С. М. Конституційно-правове забезпечення діяльності професійних спілок в Україні у контексті зарубіжного досвіду: дис. … докт. філософії за спец. 081 – "Право". Київ, 2021. 239 с.
17. Шопіна І. М. Соціальне партнерство як умова побудови в Україні соціальної держави. *Право і безпека*. 2005. Т. 4. № 3. С. 130–133.
18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. Енциклопедичний курс: підручник для вузів. Харків: Еспада, 2006. 775 с
19. Єрмоленко Д. О. Поняття та ознаки соціальної держави. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2001. № 2. С. 76–82.
20. Рішення Конституційного Суду України від 25.01.2012 № 3-рп/2012. *Офіційний вісник України*. 2012. № 11. Ст. 422.
21. Діденко Н. Г. Теоретико-методологічні засади розробки та функціонування механізмів державного управління в системі соціального партнерства: автореф. дис. … д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02. Донецьк, 2008. 40 с.
22. Синчук С. М., Ласько І. М. Органи соціального діалогу та їх роль у забезпеченні соціальних прав. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2024. Вип. 86. Ч. 3. С. 56–61. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.8
23. Больбот А. В. Конституційно-правові засади соціального захисту в Україні та проблеми їх реалізації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 105–111.
24. Амелічева Л. П. Теоретичні та аксіологічні засади правового регулювання гідної праці в сучасних умовах державотворення: монографія. Вінниця: ТОВ "Твори", 2020. 360 с.
25. Яцкевич І. І. Реформування законодавства у сфері колективних трудових відносин за участю профспілки. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2020. Т. 6. С. 57–72.

REFERENCES

1. Zakomorna, K. O. (2014). Konstytutsiino-pravovi zasady sotsialnoho dialohu v postradianskykh krainakh [Constitutional and legal principles of social dialogue in post-Soviet countries]. In: *Publichne upravlinnia: vyklyky XXI stolittia: vid sotsialnoho dialohu do suspilnoho konsensusu:* zb. tez do XIV Mizhnar. nauk. konhr., Kharkiv, 175–177 (in Ukr.).
2. Zastavna, O. P. (2023). Konstytutsiino-pravovi osnovy formuvannia sotsialnoi derzhavy v Ukraini [Constitutional and legal foundations of forming a social state in Ukraine]. *Halytski studii. Yurydychni nauky,* (1), 28–34. https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2023-1-5 (in Ukr.).
3. Kaplin, S. M. (2018). Sotsialne partnerstvo v demokratychnii derzhavi: konstytutsiino-pravovyi aspekt [Social partnership in a democratic state: constitutional and legal aspect]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk, 4*(1), 54–58 (in Ukr.).
4. Kapustian, V. V., & Kostiunina, Yu. O. (2021). Modernizatsiia normatyvno-pravovoho mekhanizmu realizatsii sotsialnoho partnerstva na suchasnomu etapi derzhavotvorennia [Modernization of the legal mechanism of implementing social partnership at the current stage of state-building]. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Seriia: Publichne upravlinnia ta administruvannia,* (4), 54–60. https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.4.8 (in Ukr.).

5. Kovalenko, R. I., & Denysiuk, M. O. (2024). Pravove rehuliuvannia sotsialnoho dialohu v Ukraini: suchasni vyklyky ta perspektyvy vdoskonalennia [Legal regulation of social dialogue in Ukraine: current challenges and prospects for improvement]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia Pravo, 86*(3), 43–48. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.6 (in Ukr.).
6. Synchuk, S. M., & Yastrubetskyi, V. V. (2022). Sotsialnyi zakhyst pratsivnykiv yak obiekt sotsialnoho dialohu [Social protection of workers as an object of social dialogue]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriia ekonomichna. Seriia yurydychna,* (35), 88–95. http://doi.org/10.5281/zenodo.7618238 (in Ukr.).
7. *Sotsialnyi dialoh yak kliuchova umova staloho rozvytku ta yevrointehratsii* [Social dialogue as a key condition for sustainable development and European integration]. Analitychnyi ohliad Rady Yevropy. https://rm.coe.int/electronic-version-social-dialogue-as-a-key-condition-for-sustainable-/1680b492d1 (in Ukr.).
8. Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini [On social dialogue in Ukraine]. Zakon Ukrainy (23.12.2010 No. 2862-6). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy,* (3), 168 (in Ukr.).
9. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Zakon Ukrainy (28.06.1996 No. 254k/96-VR). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy,* (30), 141 (in Ukr.).
10. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom… [Association Agreement between the European Union and Ukraine…] (27.06.2014). *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy, 75*(1), 2125 (in Ukr.).
11. Koliada, M. (2013). Spivvidnoshennia poniat "sotsialne partnerstvo" i "sotsialnyi dialoh" u trudovomu pravi: teoriia ta praktyka [Correlation between "social partnership" and "social dialogue" in labor law: theory and practice]. *Publichne pravo, 4*(12), 291–296 (in Ukr.).
12. Yatsyshyn, V. V. (2021). *Pryntsypy sotsialnoho dialohu u sferi pratsi* [Principles of social dialogue in the sphere of labor] (PhD dissertation). Odesa (in Ukr.).
13. Dosin, B. V. (2023). Yurydychnyi zmist poniattia sotsialnyi dialoh [Legal meaning of the concept “social dialogue”]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia Pravo, 75*(3), 25–30. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.75.3.4 (in Ukr.).
14. Liubokhynets, L. S. (2013). Sotsialne partnerstvo yak instrument rehuliuvannia sotsialno-trudovykh vidnosyn v Ukraini [Social partnership as a tool for regulating social and labor relations in Ukraine]. *Teoretychni ta prykladni pytannia ekonomiky, 28*(1), 262–270 (in Ukr.).
15. Pirozhenko, N. V. (2007). *Mekhanizmy stanovlennia ta rozvytku sotsialnoho partnerstva…* [Mechanisms of formation and development of social partnership…] (Author’s abstract of PhD thesis). Odesa (in Ukr.).
16. Kaplin, S. M. (2021). *Konstytutsiino-pravove zabezpechennia diialnosti profesiinykh spilok v Ukraini…* [Constitutional and legal support for the activities of trade unions in Ukraine…] (PhD dissertation). Kyiv (in Ukr.).
17. Shopina, I. M. (2005). Sotsialne partnerstvo yak umova pobudovy v Ukraini sotsialnoi derzhavy [Social partnership as a condition for building a social state in Ukraine]. *Pravo i bezpeka, 4*(3), 130–133 (in Ukr.).
18. Skakun, O. F. (2006). *Teoriia derzhavy i prava. Entsyklopedychnyi kurs* [Theory of state and law: Encyclopedic course]. Kharkiv: Espada (in Ukr.).
19. Yermolenko, D. O. (2001). Poniattia ta oznaky sotsialnoi derzhavy [Concept and features of the social state]. *Visnyk Zaporizkoho yurydychnoho instytutu,* (2), 76–82 (in Ukr.).
20. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 25.01.2012 № 3-rp/2012 [Decision of the Constitutional Court of Ukraine No. 3-rp/2012 of 25 January 2012]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy,* (11), 422 (in Ukr.).
21. Didenko, N. H. (2008). *Teoretyko-metodolohichni zasady rozrobky ta funktsionuvannia mekhanizmiv…* [Theoretical and methodological foundations of development and functioning of mechanisms…] (Author’s abstract of Doctoral dissertation). Donetsk (in Ukr.).
22. Synchuk, S. M., & Lasko, I. M. (2024). Orhany sotsialnoho dialohu ta yikh rol u zabezpechenni sotsialnykh prav [Bodies of social dialogue and their role in ensuring social rights]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia Pravo, 86*(3), 56–61. https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.8 (in Ukr.).
23. Bolbot, A. V. (2010). Konstytutsiino-pravovi zasady sotsialnoho zakhystu v Ukraini ta problemy yikh realizatsii [Constitutional and legal principles of social protection in Ukraine and problems of their implementation]. *Aktualni problemy derzhavy i prava,* (52), 105–111 (in Ukr.).
24. Amelicheva, L. P. (2020). *Teoretychni ta aksiolohichni zasady pravovoho rehuliuvannia hidnoi pratsi…* [Theoretical and axiological foundations of legal regulation of decent work…]. Vinnytsia: TOV “Tvory” (in

Ukr.).
25. Yatskevych, I. I. (2020). Reformuvannia zakonodavstva u sferi kolektyvnykh trudovykh vidnosyn za uchastiu profspilky [Reforming legislation in the field of collective labor relations with trade union participation]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky,* (6), 57–72 (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:
Форум права: 84 pp. 55–66 (4).

Related identifiers:
10.5281/zenodo.17347707
http://forumprava.pp.ua/files/055-066-2025-4-FP-Zozulia,Holovashchenko,Hryshko_9.pdf
http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2025_4_9.pdf

License (for files):
Creative Commons Attribution 4.0 International

Received: 26.09.2025
Accepted: 24.10.2025
Published: 30.10.2025
Available online: 30.10.2025

Cite as:

Зозуля, О. І., Головащенко, О. С., Гришко, Л. М. (2025). Конституційні засади соціального діалогу в Україні. *Форум Права, 84*(4), 55–66. http://doi.org/10.5281/zenodo.17347707

Zozulia, O. I., Holovashchenko, O. S., & Hryshko, L. M. (2025). Konstytutsiyni zasady sotsialnoho dialohu v Ukrayini [Constitutional Foundations of Social Dialogue in Ukraine]. *Forum Prava, 84*(4), 55–66. http://doi.org/10.5281/zenodo.17347707

Форум права Форум права Форум права